

MODEL INTERVENSI PERKONGSIAN PINTAR SEKOLAH- KELUARGA DALAM PENDIDIKAN KANAK-KANAK

Fatimah Abdullah, Khaidzir Haji Ismail & Mustaffa Omar¹

Abstract

This conceptual paper reviews about cooperation between family and school to produce resilient children with high aspiration and motivation towards education. Discussion was based on the assumption that the best chance for children to grow and thrive is to empower and connect their family and school. Problems, which many children faced today, are not only because of bad parenting, but also due to the environment factor to either help or deterrent parents to create harmony and strength in the family. Healthy and positive relationships between family and school can improve children's academic competence and performance, behaviour and social skills, reduce problem related behaviours in children as well as increase parent's involvement with respect to children's performance and relationship with teachers.

Kata kunci: keluarga, sekolah, peranan ibu bapa, peranan sekolah, intervensi

Pengenalan

¹ Dr Fatimah Abdullah merupakan Felo Penyelidik Kanan di Jabatan Pentadbiran dan Keadilan Sosial. Profesor Dr Khaidzir pula merupakan Pengarah Pusat Citra, Universiti Kebangsaan Malaysia. Seterusnya, Profesor Madya Dr Mustaffa Omar adalah pensyarah di Program Pembangunan Manusia, di pusat pengajian, fakulti dan universiti yang sama dengan Dr Khaidzir.

Penulis Koresponden: DR Fatimah Abdullah (fatimahdr@hotmail.com)

Keluarga merupakan institusi sosial penting dan paling asas dalam masyarakat. Peranan utama institusi keluarga adalah melaksanakan fungsi-fungsi ekonomi, seksual, reproduksi, pendidikan dan sosialisasi, perlindungan serta rekreasi. Kebanyakan fungsi berkenaan, yang selama ini dipikul oleh institusi keluarga telah diambil-alih oleh institusi lain atau dikongsi dengan institusi lain. Contohnya, penglibatan ibu bapa, khususnya ibu, dalam pekerjaan formal di luar rumah menyebabkan tadika dan sekolah mengambil alih fungsi penjagaan dan sosialisasi kepada anak-anak. Di rumah pula, fungsi penjagaan diambil alih oleh pembantu rumah. Dalam kalangan keluarga yang tidak mempunyai pembantu rumah, anak-anak ditinggalkan sendirian tanpa dijaga oleh orang dewasa sehingga menjadi *latch-key kids* atau *self-care kids*.

Perkongsi fungsi dan pengambil-alihan tanggungjawab institusi keluarga oleh institusi lain meninggalkan implikasi negatif ke atas kesejahteraan dan keselamatan anak-anak. Malah, ia juga boleh menjejaskan kemahiran sosial dan pencapaian pelajaran anak-anak. Sehubungan itu, makalah ini membincangkan isu pencapaian akademik kanak-kanak akibat perubahan yang berlaku dalam institusi keluarga, serta intervensi berasas kerjasama pintar antara sekolah-keluarga bagi bertindak-balas dengan isu sosial berkenaan. Intervensi ini penting dalam memperkukuhkan fungsi sosialisasi anak-anak dalam persekitaran sekolah. Pada masa yang sama, keluarga pula dapat membantu sekolah dalam melaksanakan proses pembelajaran anak-anak.

Perbincangan artikel ini dimulakan dengan mengupas fungsi keluarga dan sekolah dalam konteks sosialisasi dan pendidikan. Selepas itu, makalah ini menyentuh aspek kerjasama antara sekolah dan keluarga. Bahagian ketiga pula membincangkan cabaran yang dihadapi oleh keluarga dan sekolah dalam merealisasikan kerjasama tersebut. Seterusnya, bahagian keempat adalah mengenai program intervensi yang perlu ada bagi menangani cabaran-cabaran tersebut.

Fungsi Keluarga dan Sekolah

Mengikut perspektif struktural fungsionalisme, keluarga adalah tonggak masyarakat. Keluarga menjadi latar pertama dan utama dalam proses sosialisasi dan pendidikan. Menurut Parsons dan Bales (1955), ibu bapa berperanan

membantu anak-anak mereka mempersiapkan diri untuk menjadi anggota masyarakat. Keluarga memainkan fungsi penting dalam pengatur aktiviti seksual ahli-ahlinya. Selain melahirkan zuriat dan berperanan mengekalkan organisasi sosial, keluarga turut berfungsi menempatkan ahli-ahlinya dalam masyarakat. Ini berlaku apabila ibu bapa memindahkan identiti sosial seperti ras, etnik, agama dan kelas sosial yang mereka anuti atau anggotai kepada anak-anak mereka sejak dilahirkan lagi. Keluarga juga turut berfungsi sebagai pelindung material dan emosi. Sanak saudara yang wujud dalam keluarga memberi perlindungan fizikal, sokongan emosi dan bantuan kewangan. Selain itu, kehidupan dalam keluarga turut menyediakan peluang kepada individu untuk berkongsi aktiviti dan memperkembangkan ikatan emosi.

Sama seperti keluarga, sekolah juga berfungsi menjamin kesinambungan masyarakat. Dalam masyarakat tradisional, sesuatu cara hidup diperturunkan secara tidak formal daripada ibu bapa kepada anak-anak. Sebaliknya, dalam masyarakat moden yang kompleks, sekolah melalui pendidikan formal mengambil alih fungsi sosialisasi. Sekolah juga berfungsi dalam membawa inovasi budaya. Pendidikan bukan sahaja mencipta budaya material dan bukan-material, tetapi, turut berfungsi untuk memperturunkan budaya. Sekolah menggalakkan pembangunan intelektual dan pemikiran kritikal bagi membantu perkembangan idea baru. Selain itu, sekolah juga merupakan pencetus integrasi sosial dan membantu menyatukan individu daripada pelbagai latarbelakang. Fungsi integratif ini penting terutamanya dalam negara yang mempunyai masyarakat yang terdiri daripada pelbagai kaum. Pendidikan formal di sekolah turut membantu individu mengisi status dan melaksanakan peranan sebagaimana yang ditetapkan oleh masyarakat. Dalam hal ini, sekolah bersama-sama dengan keluarga melaksanakan fungsi penempatan sosial dengan mengiktiraf bakat yang ada pada individu melalui pencapaian dalam pelajaran.

Selain daripada fungsi-fungsi yang telah dinyatakan di atas, pendidikan formal di sekolah juga mempunyai fungsi tersembunyi (*latent function*). Satu daripadanya ialah menjadi penjaga kepada anak-anak. Apabila bilangan ibu atau bapa tunggal bertambah dan pasangan dwikerjaya meningkat, sekolah telah menjadi semakin penting dalam meringankan tanggung-jawab ibu bapa dalam menjaga anak. Selain itu, sekolah turut berfungsi memperkembangkan

perhubungan dan jaringan sosial. Ramai orang memperkembangkan hubungan persahabatan atau bertemu pasangan hidup semasa di bangku sekolah.

Keperluan Hubungan Keluarga-Sekolah

Penyertaan atau penglibatan keluarga, khususnya ibubapa dalam proses pembelajaran anak-anak di rumah mahupun di sekolah semakin diiktiraf penting dalam banyak kajian. Malah, keperluan keluarga dalam proses pembelajaran anak-anak dilihat bukan sahaja terhad di peringkat pra-sekolah dan sekolah rendah sahaja, tetapi dikira sama penting tatkala anak-anak meningkat remaja dan memasuki persekolahan peringkat menengah dan seterusnya (Dornbusch & Ritter, 1988; Plank & Jordan, 1997).

Kajian awal oleh Duncan (1969) mengenai masalah kehadiran, pencapaian akademik dan keciciran para pelajar sekolah menengah tinggi di St. Petersburg Junior College, Florida Amerika Syarikat menunjukkan kadar ponteng sekolah dalam kalangan pelajar adalah rendah jika ibu bapa mereka sering menemui pembimbing atau kaunselor di sekolah. Malah, kanak-kanak berkenaan memperlihatkan pencapaian markah purata yang lebih baik dalam peperiksaan dan kadar keciciran yang rendah.

Penemuan ini turut dibuktikan oleh Dornbusch dan Ritter (1988) yang mengkaji kesan penglibatan keluarga dalam aktiviti pendidikan anak-anak di enam sekolah menengah tinggi di San Francisco Bay Amerika Syarikat. Mereka mendapati remaja yang ibu bapa atau keluarga mereka sering menghadiri dan melibatkan diri dalam aktiviti-aktiviti anjuran sekolah memperlihatkan pencapaian akademik yang baik. Malah, kajian ini juga mendapati pencapaian akademik para pelajar adalah pada tahap sederhana bagi pelajar daripada kelompok minoriti, tinggal dengan keluarga tiri (*step-families*) atau dalam isi rumah keluarga tunggal (*single-parents households*) yang kemudiannya didapati mempunyai kaitan dengan penglibatan kurang aktif ibu bapa mereka dalam aktiviti sekolah. Berdasarkan kepada dapatan kajian mereka, Duncan (1969) dan Dornbusch & Ritter (1988) merumuskan bahawa tanpa langkah intervensi bagi menarik penglibatan ibu bapa atau keluarga daripada sub-kelompok keluarga sebegini dalam proses pembelajaran anak-anak di sekolah, maka, masalah pendidikan seperti keciciran, ponteng sekolah

dan pencapaian yang rendah dalam bidang akademik akan terus wujud dalam kalangan mereka yang miskin, khususnya mereka yang tergolong dalam kelompok minoriti.

Kajian oleh Plank dan Jordan (1997) yang berpandukan kepada data daripada *National Education Longitudinal Study 1988* yang dikelolakan oleh *Center for Research on Education of Students Placed at Risk*, John Hopkins University, Baltimore Amerika Syarikat juga mendapati perkara yang sama. Perbincangan dan komunikasi antara pihak sekolah dan ibu bapa berkaitan urusan akademik membantu meningkatkan peluang anak meneruskan pengajian ke peringkat pendidikan tinggi. Sehubungan itu, perbincangan antara keluarga dengan pihak sekolah seawal mungkin pada peringkat pendidikan menengah adalah penting ia mempunyai impak yang kritikal ke atas perancangan masa depan pelajar dalam pendidikan dan perkembangan kerjaya mereka. Malah, perkongsian kerjasama ini begitu penting dalam kalangan pelajar yang datang daripada keluarga miskin memandangkan bilangan mereka yang berjaya melanjutkan pelajaran ke peringkat yang lebih tinggi selepas menamatkan pengajian peringkat menengah adalah rendah.

Penglibatan dan kerjasama keluarga dengan pihak sekolah juga membantu mengatasi masalah-masalah lain yang sering dihadapi oleh ibu bapa dan guru. Antaranya, masalah disiplin pelajar, ponteng sekolah, gejala salahguna bahan (i.e., ketagihan rokok, dadah, alkohol, menonton bahan lucah, dan seumpama), kemerosotan minat belajar dan masalah keciciran, terperangkap dalam gejala vandalisme dan gangsterisme serta hubungan seks bawah umur. Kewujudan masalah-masalah ini agak ketara dalam kalangan pelajar remaja sekolah menengah. Tahap ini juga merupakan tahap di mana penglibatan dan kerjasama ibu bapa dengan pihak sekolah adalah rendah dan berkurangan sekali. Keluarga lebih banyak terlibat dalam urusan pembelajaran anak-anak mereka dengan pihak sekolah sewaktu anak mereka masih di peringkat pra-sekolah atau sekolah rendah. Sebaliknya, apabila anak-anak masuk ke sekolah menengah, penglibatan dan kerjasama ibu bapa dengan pihak sekolah kian berkurangan.

Persoalannya, kenapa semakin ramai ibu bapa atau keluarga kurang terlibat secara aktif dalam proses pendidikan anak-anak remaja mereka? Apakah halangan

yang ada sehingga menyebabkan kerjasama dan perhubungan keluarga dan sekolah dalam pendidikan anak-anak semakin berkurangan apabila tahap pendidikan anak-anak mereka meningkat. Kerjasama sebegini sepatutnya dapat dipertingkatkan lagi memandangkan proses pendidikan dan sosialisasi anak-anak di peringkat ini amat penting dalam menentukan hala tuju kemajuan akademik dan perkembangan kerjaya yang bakal diceburi oleh anak-anak apabila mereka meningkat dewasa. Bagi memahami permasalahan tersebut, makalah ini mengupas satu persatu masalah dan halangan-halangan tersebut berdasarkan tinjauan ke atas kajian-kajian terdahulu. Berasaskan pemahaman dalam perkara ini, maka intervensi yang sesuai disarankan untuk dipertimbangkan oleh pihak sekolah, keluarga, komuniti sekitar dan kerajaan supaya kerjasama dan perkongsian antara keluarga-sekolah dapat dipertingkatkan demi masa depan anak-anak.

Halangan Kepada Kerjasama Sekolah-Keluarga

Sejak beberapa dekad lalu, banyak kajian telah berjaya membuktikan bahawa peranan dan sumbangan keluarga, khususnya ibu bapa adalah kritikal kepada pencapaian pendidikan dan proses sosialisasi anak-anak (Henderson & Berla, 1994; Thorkildsen & Stein, 1998). Walau bagaimanapun, terdapat pelbagai halangan atau dilema bagi keluarga atau ibu bapa untuk terlibat secara aktif dalam pendidikan anak-anak mereka. Nicolau dan Ramos (1990) mengkaji usaha meningkatkan kerjasama pintar antara sekolah dan keluarga pelajar sub kelompok migran Hispanic di New York. Mereka mendapati wujud beberapa halangan dalam

merealisasikan kerjasama ini. Antaranya termasuklah masalah penguasaan bahasa dan salah faham dalam komunikasi berikutan pemahaman budaya yang berbeza. Selain itu, pengalaman negatif masa lalu sebagai pelajar atau ibu bapa dengan pihak sekolah atau guru, rasa rendah diri ibu bapa berikutan berpendidikan mereka yang rendah, serta kurangnya pengetahuan tentang perjalanan sistem persekolahan turut menjadi halangan kepada perhubungan yang baik antara kedua pihak ini.

Kajian Gracia (1990) terhadap keluarga Hispanic yang berpendapatan rendah di Florida, Amerika Syarikat pula mendapati kurangnya kerjasama dan perkongsian pintar dalam kalangan keluarga atau ibu bapa miskin dalam pendidikan anak-anak mereka berpunca daripada persepsi mereka terhadap sistem sekolah

yang dikatakan bersifat *impersonal*, kurang sensitif terhadap keperluan dan situasi mereka dan sikap kurang hormat pihak sekolah terhadap mereka. Pengalaman-pengalaman tersebut telah mewujudkan rasa takut yang mendalam serta memupuk sikap yang negatif dalam kalangan ibu bapa miskin ini terhadap sekolah. Mereka merasa kluatir diambil mudah atau dipandang rendah oleh pihak sekolah.

Menurut Chavkin dan Williams (1988), halangan kerjasama antara kedua pihak ini juga wujud kerana tidak ramai guru yang dilatih tentang cara bagaimana menarik dan memupuk kerjasama dengan pihak keluarga atau ibu bapa. Sesetengah guru mempunyai tanggapan negatif terhadap ibu bapa; terutama kepada ibu bapa daripada kelompok minoriti atau berpendapatan rendah. Mereka melihat golongan berkenaan sebagai beban (*liabilities*) dalam proses pendidikan dan sosialisasi anak-anak (Nicolau & Ramos, 1990).

Perbezaan ciri-ciri dan pengalaman sekolah dan keluarga juga turut menyumbang kepada tahap keterlibatan dan sikap kerjasama keluarga dalam pendidikan. Kajian Dornbusch, Glasgow dan Lin (1996) mengenai kurangnya penglibatan aktif ibu bapa dalam pendidikan anak remaja mereka di sekolah-sekolah di Amerika Syarikat mendapati struktur organisasi atau pengurusan sekolah menengah sering menjadi salah satu faktor penghambat kepada interaksi produktif dan efektif antara keluarga-sekolah. Kebanyakan pelajar sekolah menengah belajar di bawah pengawasan ramai guru. Lantaran itu, wujud pelbagai bentuk hubungan antara pelajar-guru dan antara guru-ibu bapa. Selain itu, guru-guru tersebut pula dipertanggungjawabkan mendidik sejumlah besar pelajar. Kekangan masa dan sumber menyebabkan mereka kurang bersedia untuk menjalinkan komunikasi yang lebih kerap atau bertindak aktif menjalinkan hubungan lebih rapat dengan ibu bapa atau keluarga pelajar.

Faktor status sosio-ekonomi juga turut menyumbang kepada perbezaan tahap penglibatan ibu bapa atau keluarga dalam proses pendidikan dan sosialisasi anak-anak. Kajian Bauch (1991) mengenai penglibatan ibu bapa daripada kelompok minoriti dalam pendidikan anak-anak mereka mendapati ibu bapa daripada keturunan Afrika-Amerika kurang berkomunikasi dengan guru atau pihak sekolah berkaitan dengan program-program yang dianjurkan oleh sekolah untuk kemajuan anak remaja mereka; berbanding kaum minoriti daripada keturunan lain.

Useem (1992) pula menjelaskan perbezaan latarbelakang pendidikan boleh mempengaruhi tahap penyertaan dan kerjasama keluarga atau ibu bapa dalam proses pendidikan anak. Penemuan beliau dalam kajian mengenai urusan penempatan kanak-kanak di sekolah menunjukkan penyertaan aktif ibu bapa yang berpendidikan lebih tinggi telah memudahkan usaha untuk menyalurkan ilmu daripada satu generasi ke generasi seterusnya. Sebaliknya, bukti empirikal daripada beberapa kajian lain menunjukkan penglibatan yang rendah dalam kalangan kelompok minoriti dan ibu bapa yang berpendidikan rendah dalam aktiviti pendidikan sekolah adalah disebabkan perasaan alienasi yang tinggi (Calabrese, 1990; Winters, 1993), atau wujudnya rasa kurang percaya yang menebal dalam hubungan keluarga atau ibu bapa dengan sekolah atau guru (Lightfoot, 1978).

Polisi sekolah juga memainkan peranan penting dalam menentukan kelangsungan penglibatan dan kerjasama ibu bapa dengan pihak sekolah atau guru dalam pendidikan. Kajian Lucas, Henze dan Donato (1990) di sekolah menengah tinggi di California dan Arizona Amerika Syarikat mendapati penglibatan ibu bapa daripada kelompok minoriti dalam program-program pembelajaran anjuran sekolah berjaya ditingkatkan menerusi galakan aktif pihak sekolah, edaran surat berita, usaha proaktif jawatankuasa penasihat persatuan ibu bapa menganjurkan persidangan atau majlis tertentu untuk meningkatkan hubungan antara guru-pelajar-ibu bapa di samping melaksanakan program keluarga angkat bagi pelajar sekolah tersebut.

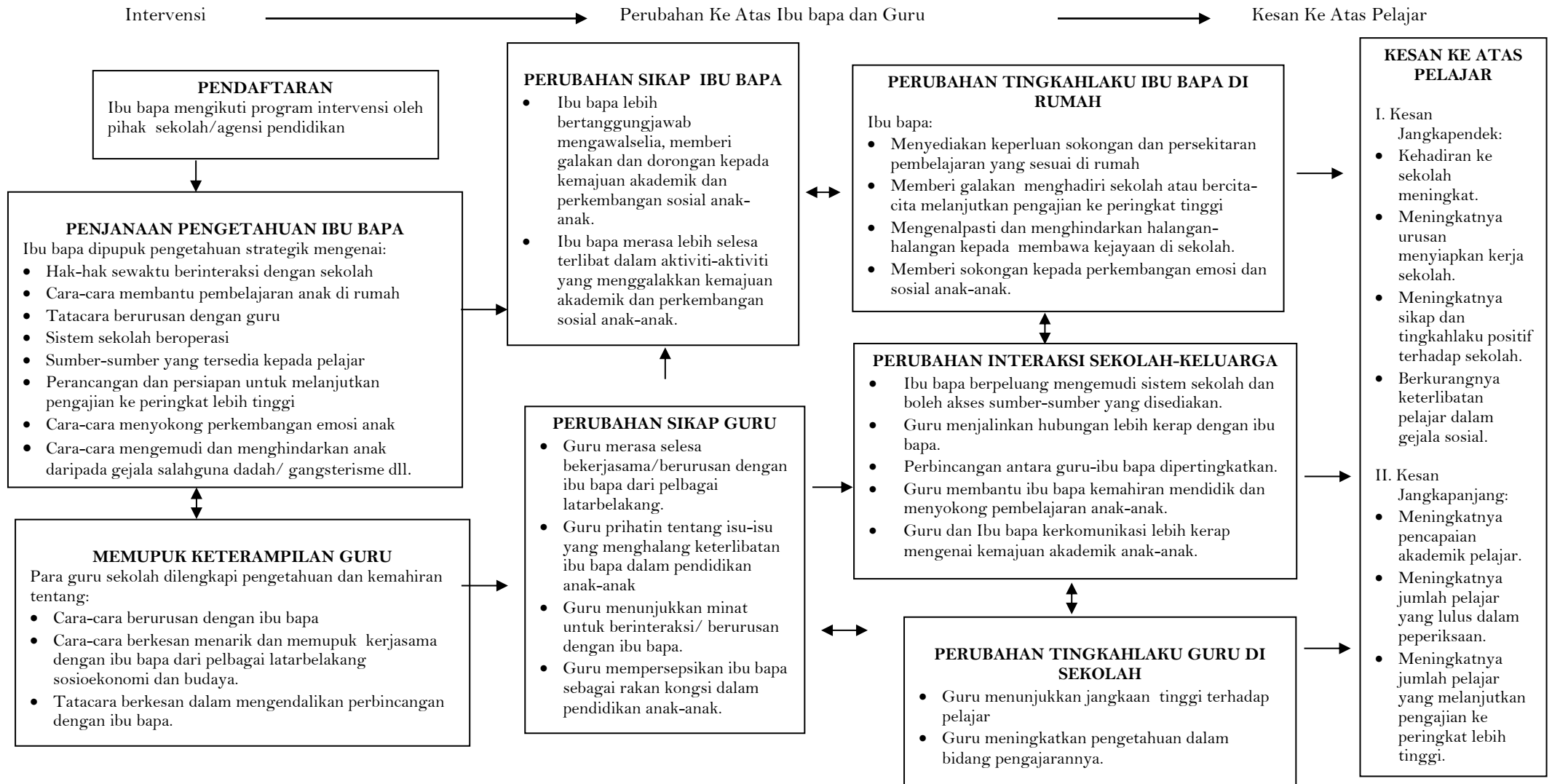
Strategi Meningkatkan Kerjasama Sekolah- Keluarga

Perbincangan seterusnya bertumpu kepada strategi meningkatkan kerjasama sekolah-keluarga dalam pendidikan dan proses sosialisasi anak-anak. Dalam konteks ini, perhatian ditumpukan kepada cara bagaimana perubahan organisasi sosial sekolah dilihat boleh membawa kesan yang lebih efektif ke atas pencapaian akademik para pelajar, membangunkan dan memaksimumkan potensi mereka, menghindarkan mereka daripada terjebak ke dalam kancah gejala sosial dan seterusnya membantu mereka mengecap kejayaan pada masa hadapan. Penekanan ke atas perubahan organisasi sosial sekolah ini diasaskan kepada pengamatan perubahan pada struktur persekitaran akan menghasilkan perubahan ke atas sikap,

perlakuan dan pencapaian mereka yang berada atau tinggal dalam persekitaran berkenaan.

Model Intervensi Mempromosi Perkongsian Pintar Sekolah-Keluarga Dalam Pendidikan (Rajah 1) menawarkan suatu pemikiran mengenai cara bagaimana kerjasama pintar antara sekolah dan keluarga dapat dipertingkatkan, yang akhirnya menyokong usaha-usaha ke arah meningkatkan pencapaian akademik dan kemahiran sosial para pelajar. Model ini dibina berasaskan teori perubahan dalam organisasi sosial yang dikemukakan oleh *The Parent Institute for Quality Education* (PIQE). Menurut teori ini, keberkesanan sekolah boleh ditingkatkan menerusi perubahan dalam organisasi sosial di sekolah tersebut. Berkait dengan itu, timbul beberapa persoalan tentang bagaimana suatu persekitaran pembelajaran yang berkesan boleh diwujudkan. Kewujudan persekitaran pembelajaran sebegini penting kerana ia dapat meminimumkan sebarang bentuk gangguan dan rasa tidak peduli (*apathy*) dalam kalangan pelajar. Persekitaran kondusif tersebut juga mampu memaksimumkan komitmen pelajar dalam pelajaran, kepuasan belajar pelajar serta dorongan untuk belajar dengan lebih gigih lagi.

Rajah I : Model Intervensi Mempromosi Perkongsian Pintar Sekolah-Keluarga Dalam Pendidikan

Model Intervensi Mempromosi Perkongsian Pintar Sekolah-Keluarga Dalam Pendidikan memberi tumpuan kepada cara memupuk hubungan perkongsian sekolah-keluarga bagi menggalakkan dan mempertingkatkan kejayaan pelajar. Menurut teori perubahan organisasi sosial, kejayaan akademik pelajar adalah tertakluk kepada tiga faktor; iaitu:

1. *Tingkhilaku ibu bapa di rumah*: Aspek ini merujuk kepada tindakan ibu bapa dalam menyediakan persekitaran pembelajaran yang sesuai untuk anak-anak mereka di rumah, dorongan ibu bapa untuk anak-anak hadir ke sekolah atau berusaha melanjutkan pengajian ke peringkat lebih tinggi kelak, keupayaan ibu bapa mengenalpasti dan berusaha mengatasi segala halangan yang boleh merencatkan kejayaan akademik anak-anak serta sokongan ibu bapa kepada perkembangan emosi dan sosial anak.
2. *Tingkhilaku guru di sekolah*: Ini merujuk kepada jangkaan tinggi yang ditunjukkan oleh para guru ke atas pelajar dan usaha guru untuk meningkatkan pengetahuan dalam proses mendidik pelajar.
3. *Interaksi antara keluarga dan sekolah*: Hal ini adalah berkaitan dengan interaksi sekolah-keluarga yang dilihat daripada segi penglibatan ibu bapa untuk turut sama mengemudi sistem sekolah dan aksesibiliti mereka kepada sumber-sumber sedia ada, kekerapan pihak guru menghubungi dan menjalin perhubungan dengan ibu bapa, keupayaan pihak sekolah menguruskan lebih banyak pertemuan atau perbincangan dengan ibu bapa, penglibatan pihak guru mendidik ibu bapa cara-cara berkesan lagi konkrit bagi menyokong proses pembelajaran anak-anak di rumah dan kekerapan ibu bapa-guru berkomunikasi membincangkan kemajuan anak-anak mereka.

Penentuan kepada perlakuan ibu bapa di rumah dan guru di sekolah serta interaksi yang ditunjukkan antara kedua belah pihak pula adalah tertakluk kepada sikap ibu bapa dan guru. Sikap ibu bapa di sini merujuk kepada rasa tanggungjawab mereka untuk mengawasi, memberi galakan serta melakukan aktiviti-aktiviti yang mendorong anak-anak berjaya dalam bidang akademik dan perkembangan sosial. Sementara itu, sikap para guru pula ditumpukan kepada hasrat dan keupayaan untuk bekerjasama dengan ibu bapa daripada pelbagai latarbelakang, keprihatinan guru terhadap perkara-perkara yang boleh menghalang penglibatan ibu bapa dalam urusan pendidikan, minat para guru dalam menjalin hubungan dengan ibu bapa

serta kesediaan pihak guru menerima ibu bapa sebagai rakan kongsi dalam pendidikan.

Walaupun bagaimanapun, penentuan sikap ibu bapa dan guru terhadap kerjasama antara kedua pihak ini pula tertakluk kepada proses sosialisasi dan pengalaman masa lalu kedua-dua belah pihak. Penentuan sikap dan perlakuan para ibu bapa dalam menjalin hubungan dengan sekolah atau guru tertakluk kepada pengalaman pahit manis masa lalu yang dialami sendiri atau berasaskan pengalaman orang lain semasa berhubung dengan pihak sekolah. Ini termasuklah pengalaman berinteraksi dengan pihak sekolah, pengetahuan sedia ada tentang cara menyokong pendidikan anak-anak semasa di rumah, pengetahuan dan pengalaman tentang cara bagaimana berkomunikasi dengan guru-guru, pengetahuan tentang bagaimana sesuatu sekolah itu berfungsi, apakah sumber-sumber yang disediakan untuk anak-anak mereka, pengetahuan dan pengalaman mengenai persiapan untuk melanjutkan pengajian ke peringkat lebih tinggi, pengetahuan mengenai cara bagaimana perkembangan emosi anak-anak boleh dipupuk dan pengetahuan tentang cara-cara bagaimana mengemudi anak-anak supaya terhindar daripada risiko ancaman dadah, gejala gengsterisme dan seumpamanya.

Sikap dan perlakuan guru-guru terhadap kerjasama antara dua pihak ini pula tertakluk kepada pengalaman dan pendedahan mereka kepada kurikulum berkaitan dengan peranan ibu bapa, pengetahuan mereka tentang cara bagaimana bekerjasama dan hubungan efektif dapat dijalinan dengan ibu bapa daripada pelbagai latarbelakang budaya dan kelas sosial dan pengalaman serta pengetahuan mengenai cara bagaimana perbincangan yang efektif dapat diwujudkan antara guru dan ibu bapa. Dengan pengetahuan dan pengalaman tersebut, para ibu bapa dan guru dijangkakan dapat membentuk sikap dan kerjasama pintar bagi menghasilkan kecemerlangan akademik dan membantu perkembangan emosi dan sosial dalam kalangan para pelajar.

Program Intervensi bagi Meningkatkan Kerjasama Sekolah- Keluarga

Bagi meningkatkan kerjasama di antara pihak sekolah atau guru dan keluarga atau ibu bapa, usaha perlu dilakukan oleh pihak sekolah untuk menganjurkan suatu

program yang lebih komprehensif sifatnya. Menurut Epstein (1995, 1997), dalam merangka suatu program komprehensif untuk menarik penyertaan aktif ibu bapa dalam urusan pendidikan dan sosialisasi anak-anak, pihak sekolah boleh menganjurkan program yang melibatkan enam jenis penyertaan daripada kalangan ibu bapa. Antaranya ialah:

1. *Program keibubapaan (parenting)* – sesuai untuk membantu keluarga atau ibu bapa dalam menyediakan persekitaran yang kondusif di rumah bagi menyokong proses pembelajaran anak-anak mereka.
2. *Program menjana komunikasi (communicating)* –merangka dan mengendalikan komunikasi berkesan secara dua-hala mengenai aktiviti-aktiviti di sekolah, selain menyalurkan maklumat berkaitan keperluan dan kemajuan pelajar. Menurut Gotts (1983), cara ini boleh dilakukan melalui edaran surat berita dari masa ke semasa oleh pihak sekolah untuk perhatian keluarga atau ibu bapa dengan memuatkan berita yang berkaitan dengan maklumat terperinci tentang program sekolah atau aktiviti ko-kurikulum di luar waktu sekolah.
3. *Program kerja sukarela (volunteering)* – merekrut dan menyusunatur khidmat bantuan dan sokongan daripada kalangan keluarga atau ibu bapa untuk aktiviti-aktiviti atau majlis tertentu yang dianjurkan oleh pihak sekolah.
4. *Program pembelajaran di rumah (learning at home)* – ia melibatkan penyaluran maklumat dan pemikiran kepada keluarga atau ibu bapa tentang cara-cara membimbing anak-anak mereka dalam menyelesaikan tugas sekolah atau aktiviti berkaitan semasa berada di rumah. Kajian Epstein & Lee (1995) mendapati bahawa kebanyakan kerja sekolah yang diberi kepada murid dirangka untuk murid berkenaan melakukannya secara sendirian, tanpa ada perbincangan atau interaksi dengan keluarga atau ibu bapa. Di pihak keluarga atau ibu bapa pula, ramai di antara mereka yang tidak ada pengetahuan atau kemahiran mengenai mata pelajaran yang ditawarkan, atau kurang berupaya untuk menilai kesan akibat daripada sesuatu program yang diajar ke atas pencapaian anak-anak, atau kurang pengetahuan mengenai syarat-syarat yang perlu dipenuhi oleh anak-anak bagi membolehkan mereka melangkaui kelas, menamatkan pengajian dengan jayanya, atau mempersiapkan diri untuk layak bagi melanjutkan pendidikan ke peringkat yang lebih tinggi. Malah, masalah ini menjadi lebih ketara dalam kalangan ibu bapa yang mempunyai pencapaian pendidikan yang

rendah. Kurangnya pengetahuan sebegini dalam kalangan ibu bapa atau keluarga boleh menyebabkan anak-anak mereka tersalah pilih bidang pengkhususan atau tersalah merancang masa depan pendidikan mereka sehingga boleh tercicir daripada melanjutkan pengajian selepas tamat sekolah menengah. Sehubungan itu, program meningkatkan kerjasama antara sekolah dan keluarga ini boleh mengatasi masalah ini.

5. *Program membuat keputusan (decision making)* –menyediakan ruang untuk memudahkan para ibu bapa bersama-sama melibatkan diri dalam proses membuat keputusan berkaitan urusan dan hal-ehwal sekolah.
6. *Program yang menjana kerjasama dengan komuniti sekitar (collaborating with the community)* – mengenalpasti dan mengintegrasikan sumber-sumber dan khidmat dalam komuniti untuk memperkukuh dan meningkatkan sokongan kepada sekolah, pelajar dan ke atas keluarga atau ibu bapa dan begitu juga sebaliknya.

Satu lagi program yang diwujudkan untuk membantu kanak-kanak dalam pembelajaran mereka ialah *Family and School Together (FAST)*. FAST telah diasaskan oleh Dr Lynn McDonald, seorang profesor kerja sosial. Program yang berteraskan kerja sosial ini telah dijalankan antaranya di Amerika Syarikat, England, Austria, Kanada, Jerman dan Netherlands. Program tersebut merupakan suatu pakej yang dilaksanakan untuk ibu bapa melalui kerjasama dengan para profesional untuk meningkatkan kesejahteraan kanak-kanak, meningkatkan penglibatan ibu bapa di sekolah serta perkembangan modal sosial (*social capital*). FAST dikenali dan diiktiraf kerana kemampuannya untuk melibatkan ibu bapa dan didasarkan kepada strategi pengurusan komuniti (*community organizing strategies*).

Program FAST kemudiannya telah diteliti dan diperbaiki oleh kakitangan di *Winconsin Center for Education Research*, Universiti Wisconsin Amerika Syarikat. Berdasarkan kepada ujikaji yang telah dilakukan dengan menggunakan pendekatan tersebut, kajian mendapati bahawa tahap kelangsangan (*agresiveness*) pelajar berkurangan, sementara keupayaan mereka untuk memberi tumpuan kepada pelajaran meningkat lebih lama. Hal ini juga mempunyai kaitannya dengan peningkatan pencapaian akademik dan berkurangnya kenakalan dalam kalangan remaja. Program tersebut kemudiannya diteliti dan diperbaiki melalui projek yang

dinamakan *Building Relationships* dengan biaya *United States Department of Justice, Bureau of Justice Assistance* (www.wcer.wisc.edu).

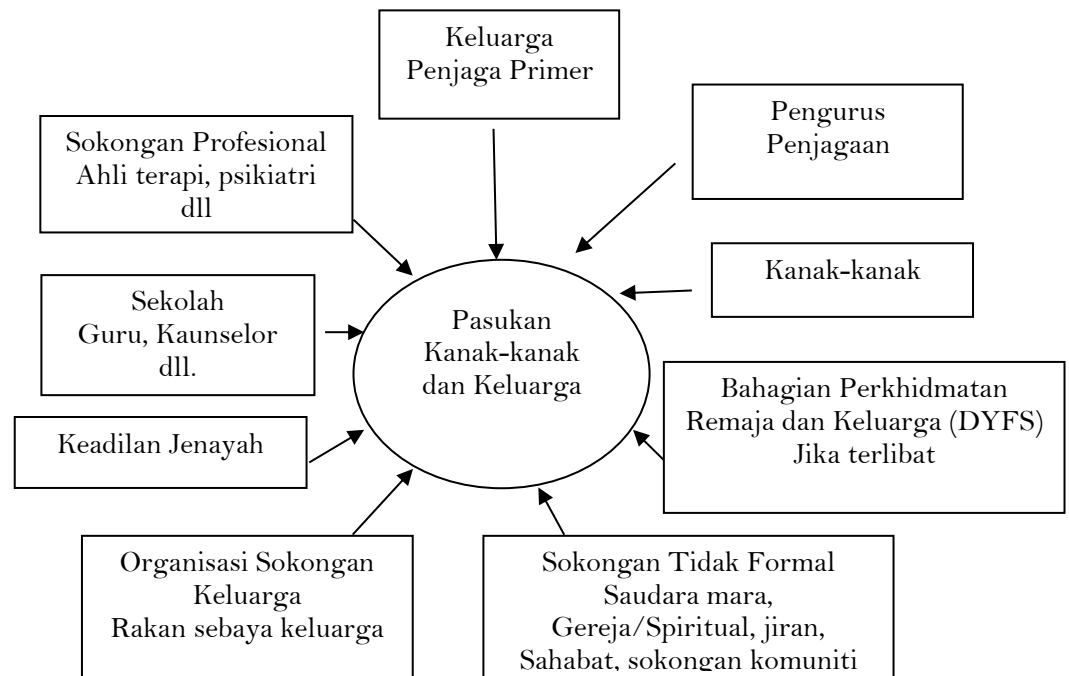
Program FAST antara lain diasaskan kepada andaian bahawa setiap keluarga mempunyai keperluan yang unik, walaupun hampir semua ibu bapa berkongsi masalah atau harapan yang sama tentang pendidikan, kemahiran keluarga, komunikasi keluarga, kehadiran anak mereka ke sekolah, gred atau pencapaian akademik anak, pengaruh rakan sebaya, dadah, kehamilan remaja dan jenayah-jenayah lain. Sehubungan itu, misi utama FAST ialah membantu ibu bapa mengemudi pertumbuhan anak di samping menghindar atau menyelesaikan masalah yang dihadapi oleh kebanyakan ibu bapa. Bantuan atau program intervensi yang dilakukan oleh FAST didasarkan kepada andaian bahawa masalah yang dihadapi oleh ramai kanak-kanak masakini bukan kerana atau disebabkan oleh gaya keibubapaan yang tidak bagus serta faktor masyarakat. Sebaliknya, terdapat banyak pengaruh persekitaran yang boleh membantut atau memperkecilkan keupayaan keluarga untuk mewujudkan keharmonian serta kekuatan dalam keluarga.

FAST telah menemui faktor utama yang membezakan antara kanak-kanak yang berjaya dengan yang gagal di sekolah. Program berkenaan percaya bahawa pencapaian yang relatif dalam akademik merupakan ukuran penting mengenai bagaimana faktor tersebut beroperasi. Kanak-kanak yang mempunyai gred yang bagus di sekolah pun boleh terjebak dengan masalah sosial. Justeru, faktor sebenar perlakuan positif atau negatif adalah melampaui gred yang bagus. Sehubungan itu, FAST percaya bahawa lapisan pelindung bagi kanak-kanak ialah melalui perhubungan yang kukuh antara keluarga dan sekolah (lihat Rajah 2)

Pengupayaan ibu bapa dalam program berkenaan bertujuan untuk melahirkan ibu bapa yang berjaya. Pada masa yang sama, FAST turut berhasrat agar sekolah dapat memberikan fokus kepada misi pendidikannya. FAST turut menggalakkan penglibatan ibu bapa dengan mengubah iklim atau persekitaran sekolah melalui hubungan yang berkesan antara kedua institusi tersebut. Program tersebut didapati membuahkan hasil berikut:

1. Peningkatan kompetensi dan pencapaian akademik dalam kalangan pelajar dan adik beradik mereka yang ikut serta.

2. Pengukuhan perlakuan, kemahiran sosial dan masa tumpuan pelajaran bagi pelajar dan adik beradik yang sama-sama terlibat.
3. Pengurangan perlakuan bermasalah seperti kelangsangan, kerisauan dan kemurungan yang boleh meninggalkan kesan kepada interaksi sosial dan interaksi dalam bilik darjah.
4. Peningkatan penglibatan ibu bapa dalam hal berkaitan dengan pencapaian akademik anak serta perhubungan mereka dengan guru serta kerjasama dalam hal-hal berkaitan dengan polisi pendidikan.

Rajah 2: Pasukan Sokongan untuk Kanak-kanak dan Keluarga

Menurut FAST, ibubapa yang mengikuti program tersebut menyebut tentang perhubungan mereka yang bertambah baik dengan guru dan pentadbir di sekolah. Malah, mereka turut terlibat dalam aktiviti sukarela dan mengambil peranan dalam proses menyelesaikan masalah. Pihak sekolah, khususnya guru pula menyebut bahawa program berkenaan meninggalkan lebih banyak impak kepada setiap ruang

yang dipelajari. Para guru melaporkan perubahan yang besar khususnya dalam konteks asuhan kanak-kanak dan gred yang mereka peroleh.

Di England, program yang sama (FAST) di bawah *Save the Children* dengan kerjasama Universiti Middlesex dilakukan di kawasan-kawasan miskin atau serba kekurangan (www.familiesandschools.org). Melalui program tersebut sejumlah kanak-kanak diberi makanan percuma di sekolah. Pada masa yang sama langkah-langkah berikut dilakukan iaitu:

1. Ibubapa kepada kanak-kanak di sekolah rendah dijemput mengikuti FAST bersama keluarga mereka.
2. Lebih kurang 40 keluarga dalam sesi selama lapan minggu, dan ibu bapa serta anak-anak mereka mengikut aktiviti bersama sebagaimana yang ditetapkan.
3. Sesi mingguan dikuti pula dengan perjumpaan bulanan dikendalikan oleh keluarga yang telah selesai/tamat mengikuti program FAST.

Menurut *Save the Children*, program itu diharapkan dapat menyokong keluarga dan kanak-kanak dengan cara:

1. Membantu kanak-kanak memperbaiki kemahiran membaca, menulis dan matematik di samping menggalakkan perlakuan yang baik dan sikap yang positif terhadap sekolah dan proses pembelajaran.
2. Membantu ibu bapa supaya lebih banyak terlibat dalam pendidikan anak-anak agar mereka boleh membantu pembelajaran dan perkembangan anak-anak mereka di rumah.
3. Menggalakkan ikatan yang kukuh antara ibu bapa dan anak-anak mereka, dengan guru-guru di sekolah, dengan ibu bapa lain dan masyarakat seluruhnya.

Save the Children dalam penyelidikannya mendapati bahawa selepas mengikuti program FAST kanak-kanak didapati lebih gembira dan lebih banyak terlibat dalam pembelajaran. Selain itu, ikatan antara ibu bapa-anak juga semakin baik, konflik dalam keluarga berkurangan, penglibatan ibu bapa di sekolah serta jaringan sokongan sosial berkembang antara para ibu bapa (www.savethechildren.org.uk)

Kesimpulan

Makalah ini telah menyentuh kepentingan hubungan kerjasama antara keluarga dan sekolah. Hubungan positif antara kedua institusi ini bukan sahaja penting dalam membantu proses pembelajaran kanak-kanak; malah juga kritikal di dalam mengurangkan masalah sosial dalam kalangan kanak-kanak. Hal ini penting memandangkan kanak-kanak hari ini hidup dalam persekitaran di mana kebanyakan mereka mempunyai ibu bapa yang bekerja dan saudara mara keluarga luas pula biasanya tinggal berjauhan. Oleh itu, sistem kawalan sosial tidak formal oleh kaum keluarga semakin sukar diperoleh. Di sekolah pula, mereka tertekan dengan tuntutan akademik yang berorientasikan pencapaian. Dunia di luar sekolah dan lingkungan keluarga pula sangat mencabar dan boleh menyebabkan tekanan, konflik dan mendedahkan kanak-kanak kepada perlakuan negatif atau tingkahlaku anti sosial. Sekiranya tidak dibendung daripada awal, tidak mustahil kanak-kanak akan terjebak dengan tingkahlaku negatif. Salah satu cara yang penting dan berkesan ialah melalui pemantauan yang berterusan yang melibatkan keluarga dengan pihak sekolah.

Sebagaimana yang disebut lebih awal, kanak-kanak yang mempunyai rekod akademik yang cemerlang pun boleh terjebak dengan perlakuan negatif jika mereka tidak dipantau. Maka, bagi kanak-kanak yang tidak mempunyai prestasi yang baik dalam akademik mungkin lebih mudah terikut dengan aktiviti berkaitan dengan perlakuan anti sosial. Sehubungan itu, salah satu daripada kaedah yang dianggap berkesan membantu kanak-kanak dalam pembelajaran mereka dan pada masa yang sama mengawasi tingkahlaku mereka ialah dengan mewujudkan jalinan hubungan positif antara pihak sekolah dengan keluarga.

Kerjasama antara sekolah dan keluarga bukan sahaja dapat menghasilkan pelajar dan anggota masyarakat yang bijak pandai, berkelulusan tinggi, berdayasaing, komited serta prihatin; tetapi mampu mengurangkan banyak masalah sosial. Hal ini sangat penting terutama dalam konteks pembangunan ummah dan kehidupan pada masa akan datang. Makalah ini berpendirian bahawa usaha membina kecemerlangan masyarakat dan negara pada masa depan perlulah ditangani dengan berhati-hati dan salah satu strategi yang dianggap efektif ialah

dengan mewujudkan kerjasama pintar antara keluarga dan sekolah. Isu yang disentuh dalam artikel ini perlu diberikan perhatian memandangkan kos yang diperlukan untuk merawat masalah sosial adalah besar. Justeru itu, pencegahan adalah lebih baik daripada pemulihan.

Rujukan

- Bauch, P. A. (1991). Linking reasons for parent choice and involvement for minority families in Catholic high schools. *International Journal of Educational Research*, 15,3/4: 311-322.
- Calabrese, R. L. (1990). The public school: a source of alienation for minority parents. *The Journal of Negro Education*, 59,2: 148-154.
- Duncan, L. (1969). *Parent-counselor conferences make a difference*. St. Peterburg, FL:St. Peterburg Junior College. ED 031 743.
- Dornbusch, S. M., & Glasgow, K. L. & Lin (1996). The structural context of family-school relations. In A. Booth and J.F. Dunn (eds). *Family-school links: how do they affect educational outcomes?* (Pp.35-44). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dornbusch, S. M. & Ritter, P. L. (1988). Parents of high school students: a neglected resource. *Educational Horizons*, 66,2: 75-77.
- Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships: caring for children we share. *Phi Delta Kappan*, 76,9: 701-712.
- Epstein, J. L. et. al (1997). *School, family, community partnerships: your handbook for action*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press, Inc.
- Epstein, J. L. & Lee, S. (1995). National patterns of school and family connections in the middle grades. In B.A. Ryan, G.R. Adams, T. P. Gullotta, R. P. Weissberg, and R. L. Hampton. (eds). *The family-school connection: theory, research and practice*. Pp.108-154. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gotts, E. E. (1983). *School-home communications at the secondary level*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada.
- Henderson, A., & Berla, N. (1994). *A new generation of evidence: the family is critical to student achievement*. St. Louis, MO: Danforth Foundation & Flint, MI: C.S. Mott Foundation.
- Lightfoot, S. L. (1978). *Worlds apart; relationships between families and schools*. New York: Basic Books.

Lucas, T., Henze, R., & Donato, R. (1990). Promoting the success of Latino language-minority students: an exploratory study of six high schools. *Harvard Educational Review*, 60,3: 315-340.

Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). *Family, socialization and interaction process*. (eds). New York: Free Press.

Plank, S. B., & Jordan, W. J. (1997). *Reducing talent loss: the impact of information, guidance, and actions on post-secondary enrollment*. Report No.9. Baltimore: Johns Hopkins University, Center for research on the Education of Students Placed At Risk.

Thorkildsen, R., & Stein, R. (1998). Is parent involvement related to student achievement? Exploring the evidence. *Research Bulletin*, 2: 17-20.

Useem, E. (1992). Middle schools and math groups: parents' involvement in children's placement. *Sociology of Education*, 65: 263-279.

Winters, W. (1993). *African American mothers and urban schools: the power of participation*. New York: Lexington Books.

www.familiesandschools.org

www.savethechildren.org.uk

www.wcer.wisc.edu